

DE WERELDTENTOONSTELLING TE GENT IN 1913

Huguette TAYMANS

VAN 26 APRIL TOT 3 NOVEMBER 1913 HAD TE GENT EEN WERELDTENTOONSTELLING plaats. Na Londen, Parijs, Philadelphia, Amsterdam, enz. kwam ook deze Vlaamse stad in de internationale schijnwerpers te staan, een krachttoer die ze tot op heden niet meer heeft weten te evenaren.

Dit voor Gent unieke gebeuren gaf aanleiding tot de productie van een groot aantal medailles en penningen.

Om deze stukken in kaart te brengen verscheen in 2000, van de hand van Eva Wuyts, het werk *Wereldtentoonstelling Gent 1913 in metaal vereeuwigd*. Door de grootschaligheid van het evenement en de verspreiding van de archieven daaromtrent hoeft het niet te verwonderen dat haar oplijsting onvolledig was, zodat er in het voorbije decennium meerdere stukken zijn opgedoken die niet in voormelde publicatie zijn opgenomen.

Wij vonden het de moeite waard om deze niet-gepubliceerde stukken onder de aandacht te brengen, zelfs in de wetenschap dat ook nu de opsomming wellicht onvolledig zal zijn. Maar ook partiële aanvullingen en verbeteringen kunnen al nuttig zijn voor de verzamelaar. Voor de duidelijkheid wordt hierbij dezelfde indeling gevolgd als in het geciteerde werk.

Een globale voorafgaande opmerking betreft de verwijzingen van de auteur naar beschrijvingen zagezegd in de *Revue belge de Numismatique* (RBN), terwijl het in feite meestal gaat om de bijlagen *Médailles historiques de Belgique publiées sous les auspices de la Société Royale de Numismatique*, die aparte katernen uitmaken, met een eigen paginering. Het was overigens de bedoeling dat deze samengevoegde bijlagen nadien een boekdeel op zich zouden vormen. Op die manier zijn, verdeeld over vele jaren, drie delen tot stand gekomen ^[1].

B•3 HET JURYKENTEKEN

Aanvankelijk was enkel een jurykenteke gekend in de kleuren groene achtergrond met rode orchidee, maar ondertussen zijn ook andere kleurcombinaties opgedoken. Tevens lijkt het probleem van de toewijzing van deze kentekens aan de Klasse-, Groeps- of Hogere Jury, opgelost door het bestaan van een speciaal kenteke voor de voorzitter van een Groepsjury.

B•3•1 HET KENTEKE VAN EEN VOORZITTER VAN EEN GROEPSJURY

- A_v Het middendeel is quasi-identiek aan het gewone jurykenteke, met op een achtergrond in wit email en met gouden randen bovenaan **GAND•GENT** en in het midden **JURY** en daaronder **1913**, waarbij de orchidee paars is ingekleurd; rondom dit alles een supplementaire rand met paarse ondergrond waarop in gouden letters rondom bovenaan staat • **PRESIDENT JURY DE GROUPE** • en rondom onderaan **VOORZITTER GROEP – JURIJ**
- R_v Een identieke bevestigingsclip als het gewone kenteke met dezelfde vermelding, FONSON & Co | BRUXELLES

Technische kenmerken : rond – koper en email – Ø 37,5 mm.

Atelier : Fonson & Cie

[1] *Médailles historiques de Belgique publiées sous les auspices de la Société Royale de Numismatique*, bijlage aan *Revue belge de Numismatique*, tome 1er, C. PIQUÉ, A. BRICHAUT, G. CUMONT & A. DE WITTE, Brussel, 1869-1890.

Idem, tome II, A. DE WITTE & E. LA LOIRE, Brussel, 1891-1908.

Idem, tome III, V. TOURNEUR, Brussel, 1909-1914.

Deze publicaties kunnen *online* worden geconsulteerd op www.numisbel.be/publicaties.

B·3·2 HET KENTEKEN VAN DE LEDEN VAN EEN GROEPSJURY

Identiek aan het reeds gepubliceerde exemplaar maar in andere kleuren.

Op grond van de vermelding **GROEP – JURIJ** op het kenteken B·3·1 mag men aannemen dat dit model – maar dan vanzelfsprekend zonder de verwijzing naar de voorzitter – ook werd gedragen door de (gewone) leden van een groepsjury; bovendien mag redelijkerwijze worden verondersteld dat ieder van de xxii jury's herkenbaar was aan haar eigen kleurcombinatie.

B·5 NIET-TOEWIJSBAAR KENTEKEN

Naast de kentekens voor functionarissen, juryleden en politieagenten, bestaat er nog een ander, dat niet aan een bepaalde categorie kan toegewezen worden. Het is een volledig uitgesneden kenteken, achteraan voorzien van een speld.

A₇ Een wapenschild met een naar dexter klauwende leeuw en getooid met een stedenkroon; van links naar rechts ervan en langs onder loopt een band versierd met parels, die begint en eindigt met een krul; op elke krul is een cilindertje gemonteerd dat vooraan een diepte heeft en waarop een banderol is geplaatst met het opschrift **EXPOSITION DE GAND . 1913**

R₇ Een horizontaal gemonteerd speldje.

Technische kenmerken : uitgesneden op onregelmatige vorm – zilver met sporen van verguldsel – 26,6 (H) × 35,2 (B) mm.

C·4 DE FRANSE AFDELING**C·4·1 DE GEDENKPLAKET VAN DE FRANSE AFDELING**

Door de aanwezigheid op de rand van de plakette van een driehoekige inslag met de afbeelding van een staande dolk (†), met links ervan **J** en rechts **D**, kan de productie van het stuk met zekerheid toegewezen worden aan het Franse atelier

Janvier & Duval. Daarnaast werden eveneens zilveren exemplaren geslagen met op de rand, naast hetzelfde ateliermerk, ook een zilvermerk en de vermelding **ARGENT**.

C·4·2 KENTEKEN VOOR DE JURYLEDEN VAN DE FRANSE AFDELING

A₇ De buste van Jeanne d'Arc naar rechts, met rond haar haren een diadeem bestaande uit vijf witte siersteentjes; ze draagt kledij die nauw aan de hals aansluit en links achter haar staat een lauriertak; bovenop haar schouder staat een bovenliggend veld met de vermelding **EXPOSITION | GAND 1913**; langs de rechterkant van het kenteken slingert zich een banderol met bovenaan **JEANNE D'ARC** en onderaan **1431**

R₇ Een horizontaal gemonteerd speldje.

Technische kenmerken : rond met links bovenaan en rechts onderaan een inkeping – verzilverd koper met vijf witte siersteentjes – Ø 33,1 mm.

C·7 HET BRITSE SALON VOOR KUNSTEN EN AMBACHTEN

Arts & Crafts-afdeling

De Britse afdeling lag links van de Erelaan en werd afgesloten door open galerijen. Een belangrijke vleugel was gewijd aan de Kunsten en Ambachten, de zgn. *Arts and Crafts*. Deze stroming was ontstaan uit protest tegen de commercialisering van artistieke producten, waardoor de eigen individualiteit van de ontwerpen in het gedrang kwam. In 1888 werd te Londen de *Arts & Crafts Exhibition Society* opgericht, met als doel een brug te slaan tussen kunstenaars en ambachtslui, en deze visie bij het grote publiek te introduceren.

Het voorbehouden van een sectie aan de Britse *Arts and Crafts* op de Wereldtentoonstelling te Gent, die onder leiding stond van Walter Crane, was het bewijs van de officiële erkenning van deze stroming door de Britse Overheid [2].

De Britse kunstenaar Henry William Page kreeg opdracht een gedenkpenning voor deze afdeling te ontwerpen. Page werd geboren te Hastings op 6 mei 1882 en stelde vanaf 1904 zijn medailles tentoon in de *Royal Academy* te Londen. In 1917 trok hij naar de Verenigde Staten, waarna geen gegevens meer over hem bekend zijn [3].

Op het medaillesalon van de Expo stelde hij naast tien andere creaties ook zijn ontwerp tentoon voor de afdeling *Arts and Crafts*. Om de beide zijden van de penning te kunnen exposeren maakte hij aparte galvano's van de voor- en de keerzijde in verzilverd metaal. Deze beide stukken werden later verworven door het Museum voor Schone Kunsten van Gent en bevinden zich nog steeds in de verzameling, in tegenstelling tot twee andere numismatische objecten van de Wereldtentoonstelling (zie D-2).

C·7·1 GEDENKPENNING VOOR HET BRITSE SALON ARTS AND CRAFTS

- Aṽ Vrouwe Britannia met helm en kuras zit met gekruiste benen op een boot waarop haar rechterhand rust; in haar linkerhand houdt ze een drietand; rechts naast haar zit een leeuw naar links met zijn kop naar rechts en met links bovenaan rondom verdiept BRITISH SALON | GHEENT en rechts van de figuur 1913
- Rṽ Vier vrouwen stellen de kunsten en ambachten voor, de linkse zit neer, de twee in het midden staan recht en de rechtse zit op een sokkel waarop staat HENRY | W | PAGE

[2] A. CAPITEYN, *Gent in weelde herboren*, Tentoonstelling Centrum voor Kunst en Cultuur Sint-Pietersabdij, Gent 7 oktober - 11 december 1988, p. 137.

[3] L. FORRER, *Biographical dictionary of medallists, coin-, gem- and seal-engravers, mint-masters etc. Ancient and modern. With references to their works. BC 500 - AD 1900*, vol. 4, p. 365 en vol. 8, p. 107.

Technische kenmerken: rond – galvano in verzilverd metaal, achteraan opgevuld met lood – voorzijde : Ø 48,3 mm en 78 g – keerzijde : Ø 49,4 mm en 42 g.

Verzameling: Museum voor Schone Kunsten, inventarisnummer 1913-CD, folio 439.

D•1 DE FLORALIËN

D•1•1 DE ZOMERFLORALIËN VAN DE VAN HOUTTE-KRING

Van de prijsmedaille voor de Zomertentoonstelling van de Van Houtte-kring werd een identiek exemplaar teruggevonden maar met een verschillend draagsysteem: in de plaats van de uitgewerkte kroon is een eenvoudige bol met draagring aangebracht. Het metaal (verguld zilver) en de diameter zijn identiek.

D•1•1•2 JURYKENTEKEN VOOR DE ZOMERFLORALIËN VAN DE VAN HOUTTE-KRING

Voor deze wedstrijden is naast de prijsmedaille ook een jurykentecken opgedoken.

- A_V De buste van Louis Van Houtte in driekwart vooraanzicht naar links zoals op de prijsmedaille maar zonder omschrift en zonder geprofileerde rand.
- R_V Rondom bovenaan **CERCLE HORTICOLE** en daaronder horizontaal **✠ ✠ ✠** | **VAN HOUTTE** | **FLORALIES D'ÉTÉ** | **GAND** | **9 • 17 AOUT 1913** | **✠ ✠** | **JURY**

Technische kenmerken: rond – verguld koper – Ø 23,6 mm – bovenaan een oogje met draagring.

D•2 INHULDIGING VAN HET MONUMENT VOOR DE GEBROEDERS VAN EYCK

De herdenkingsplaket van de hand van Jourdain werd zowel in zilver als in brons geslagen. Tevens werden twee schrijnen geleverd met een verguld zilveren, een zilveren en een bronzen exemplaar. Eén ervan was bestemd voor de koning, maar de ontvanger van het tweede schrijn was bij de publicatie van het boek van Eva Wuyts onbekend. Het is ondertussen gebleken dat dit schrijn bestemd was voor de Stad Gent zelf. Het werd ondergebracht in het Museum voor Schone Kunsten (MSK) van Gent, waar het tot 1988 in bewaring bleef onder inventarisnummer 1913-CM, ingeschreven op folio 448.

Ter gelegenheid van de 75ste verjaardag van de Wereldtentoonstelling werd in het Centrum voor Kunst en Cultuur Sint-Pietersabdij van 7 oktober tot 11 december van dat jaar een tentoonstelling gehouden. Het schrijn van het MSK werd er, samen met andere stukken, getoond en ook vermeld in de tentoonstellingscatalogus (nr. 407, p. 220). Door een slecht beheer werd het echter niet terugbezorgd aan deze instelling. Dit werd daar niet direct opgemerkt, maar kwam slechts jaren nadien aan het licht, bij het opmaken van een uitgebreide inventaris. Ook het ontwerp van William Page voor het medaillesalon van de Wereldtentoonstelling dat het MSK had uitgeleend (catalogus nr. 406, p. 220), onderging hetzelfde lot.

Deze numismatische objecten zijn tot op heden spoorloos gebleven.

D·3 DE OMMEGANCK VAN DE SINT-MICHIELSGILDE

De aartshertogen Albrecht en Isabella akteerden door een charter van 26 maart 1613 het bestaan van de Sint-Michielsgilde. Het was dan ook gepast dat ze in 1913, bij het 300-jarig bestaan van deze gilde, officieel zouden worden geëerd. Zo gebeurde, door hen te vereeuwigen op de voorzijde van een medaille. De hoofdgraveur van de Koninklijke Munt van België, Michaux, kreeg opdracht dit hangertje met de beeltenis van de aartshertogen te ontwerpen^[4]. De aan-

[4] Eva Wuyts stelt in haar publicatie dat de graveur onbekend is, terwijl ze echter verwijst naar het boek van Joseph CASIER, *Chef-Confrérie royale et chevalière de Saint-Michel – Fêtes du tricentenaire*, Gand 1912, waarin op pag. 109-110 duidelijk staat vermeld dat "l'exécution de cette médaille fut confiée à M. Michaux, graveur de la Monnaie de Bruxelles; son module est 28 millimètres".

maak werd bekostigd door de Sint-Michielsgilde. De 3de commissie, belast met studies in verband met kunst en/of archeologie (met name de aanmaak van de medailles, de studie van de wapenschilden en de kunstschaten, de geschiedenis en de retrospectieve tentoonstellingen) deed het voorbereidend werk en zorgde voor de verdere uitvoering.

Het slagmateriaal (matrijzen) van de voor- en de keerzijde, met de vermelding *Ommeganck*, werd aanvankelijk bewaard in het Gentse Stadsarchief, samen met andere matrijzen van penningen uitgegeven door de Stad Gent. Bij het overbrengen van de stadsarchieven naar de Zwarte Doos in 2005 werden deze niet-papieren objecten naar een meer logische locatie overgebracht, namelijk het Gentse stadsmuseum STAM (voormalig Bijlokemuseum).

Waarschijnlijk zijn de oorspronkelijke hangertjes in de Koninklijke Munt geslagen, maar zijn de latere naslagen geproduceerd door het huis Fisch.

Ook de mantelspeld werd voor deze gelegenheid gemaakt en diende om te worden aangebracht op de kleding van de deelnemers aan de stoet. In het patrimonium van de Gilde bevinden zich nog 20 exemplaren van deze speld.

D·4·2·2 DRAAGTEKEN VAN DE ROYAL SAILING CLUB GENT EN DE YACHT CLUB GENT

Van dit draagteken is, naast het vermelde zilveren exemplaar, tevens een exemplaar opgedoken in goud van laag gehalte. Daarbij is onderaan rechts op de horizontale band 585 (*i.e.* 14 karaat) ingeslagen.

Het stuk heeft dezelfde diameter als het zilveren stuk.

D-5 DE INHULDIGING VAN HET POSTGEBOUW

Gent leefde naar 1913 toe in een euforie, in een roes van zelfbewustzijn waarin niets onmogelijk was. De stadskern werd gesaneerd, de monumenten – torens, kerken en gevels – waren immers de overlevende symbolen van de vroegere *grandeur* van de stad, die nu, na eeuwen van verval, eindelijk opnieuw in ere werd hersteld.

De Lakenhal werd uitgebreid, en er werd een nieuwe Belfortspits gerealiseerd; daarnaast werd op de Korenmarkt, op de plaats van het in 1897 gesloopte Pakhuis ^[5], een groot Postkantoor opgetrokken. Reeds in 1898 voltooiden de architecten Louis Cloquet en Etienne Mortier hun plannen in opdracht van minister Van den Peereboom; in 1900 begonnen de gebroeders Muyncke met de fundering en de kelders; in 1902 werd de ruwbouw aangevat door de aannemer Van Driessche, en in 1906 kon aannemer Jan Van Autryve aan de slag gaan met de afwerking van het gebouw ^[6]. Voor de beelden op de gevels werd een beroep gedaan op de Gentse beeldhouwers Aloïs De Beule, Hippolyte Le Roy, Rooms, Oscar Sinia en Geo Verbanck.

Hoewel het gebouw reeds in 1910 in gebruik werd genomen, wachtte men met de uitgifte van de inhuldigingsmedaille tot 1913, toen er in het gebouw twee tijdelijke postkantoren werden geopend.

[5] In 1887 werd beslist het Pakhuis af te breken voor de bouw van een nieuwe Nederlandse Schouwburg, maar dit ging niet door, en het complex werd verkocht aan het Rijk. In 1897 verdween het Pakhuis dan toch, hoewel het van overheidswege geklasseerd was, om plaats te maken voor de “Grote Post”.

[6] A. CAPITEYN, *op. cit.* [n. 2], p. 35.

- A_v De gekoppelde bustes naar rechts van Cloquet en Mortier met links langs de hals verdiept, LE ROY. HIPPI.
- R_v BÂTIMENT DES POSTES ET DES TÉLÉGRAPHES À GAND (rondom bovenaan) | ÉRIGÉ | SOUS LE RÈGNE DE | LÉOPOLD II ROI DES BELGES | J. VAN DEN PEEREBOOM ÉTANT MINISTRE | DES CH. D. FER, DES POSTES ET DES TÉLÉGRAPHES | PARACHEVÉ SOUS LE RÈGNE | D'ALBERT ROI DES BELGES | P. SEGERS ÉTANT MINISTRE DE LA MARINE, | DES POSTES ET DES TÉLÉGRAPHES | ARCHITECTES : L. CLOQUET ET ST. MORTIER | ENTREPRENEURS : | MUYNCKE FRÈRES, CH. VAN DRIESSCHE | J. VAN AUTRYVE | STATUAIRES : A. DE BEULE, LE ROY HIPPI. | R. ROOMS, O. SINIA, G. VERBANCK | 1900 - 1913

Technische kenmerken: rond – brons – Ø 65,5 mm.

Medailleur: Hippolyte Le Roy.

E·1 SPORTWEDSTRIJDEN

E·1·1·1 DE GROTE SPORTMEDAILLE

Op de keerzijde van de grote sportmedaille werd soms onderaan langs de rand een tekst gegraveerd. Zo is een stuk teruggevonden met de ingegraveerde tekst 1ER PRIX FANFARE AVEC FELICITATIONS DU JURY

Aangezien er een specifieke medaille bestaat voor de wedstrijden voor Harmonieën en Fanfares (E.2.1), stelt zich de vraag waarom deze sportmedaille toch voor een fanfarewedstrijd werd gebruikt. Een overzicht van de verschillende sporten verschaft hierover meer duidelijkheid (*zie meer bepaald de wielersport*). In het kader van de sportwedstrijden was voor de groep XXI een programma-boekje ^[7] voorhanden, waarin voor sommige disciplines medailles staan vermeld:

- Luchtvaart
De luchtballonnen vertrokken van het terrein van de voormalige dierentuin, en de drie deelnemers die de langste afstand konden afleggen bekwamen een prijs. De aard van de prijzen is niet vermeld.
- Bospel
De wedstrijden dikke- en krullebol gingen door in de hovingen van *Het Hedendaags Dorp*, waarbij enkel geldprijzen te winnen waren (2.500 frank).
- Duivensport
Er was een grote vlucht van reisduiven vanuit Angoulême, met een prijzenpot van 100.000 frank. Op 17 september was eveneens een demonstratie gepland op de terreinen van de Expo.

[7] Wereldtentoonstelling Gent 1913 – Algemeen Programma der Sportwedstrijden en -feesten.

- Wielersport

Naast de gewone snelheidswedstrijden werden op 27 juli zeven verschillende bijzondere disciplines betwist :

1. wedstrijd afstand
2. prijs voor het grootste aantal deelnemers
3. wedstrijd voor fanfares
4. wedstrijd voor trompetten
5. behendigheidswedstrijd
6. prijs voor de mooiste uniformen
7. prijs voor de mooiste wimpels.

Het programma voorzag enkel medailles voor de behendigheidswedstrijd : een gouden voor de eerste, een verguld zilveren voor de tweede, een zilveren voor de derde en een bronzen voor de vierde en vijfde plaats. Voor de andere onderdelen waren geldprijzen voorzien, maar de sportmedaille met inscriptie voor de fanfares toont aan dat in de praktijk ook voor (de) andere disciplines medailles werden uitgereikt.

- Schermen (E.1.7)

1. *Coupe du Tricentenaire*

In tegenstelling tot alle andere schermwedstrijden, die doorgingen op het sportterrein van de Wereldtentoonstelling, had de *Coupe du Tricentenaire* plaats op de Kouter, op 22 en 23 juli. Voor elk van de drie wapens (florete, degen en sabel) konden ploegen van vier Belgische schermers, behorende tot eenzelfde schermkamer, strijd leveren. Naast de vermelde beker als hoofdprijs hadden de deelnemers uit de eerste klasse schermkamers recht op een gouden herinneringsmedaille. Deze uit de tweede klasse schermkamers mochten een zilveren exemplaar in ontvangst nemen, en al de andere deelnemers en ook de juryleden kregen een bronzen medaille.

2. De Grote Prijs van de Wereldtentoonstelling

Deze internationale individuele wedstrijd op degen ging door op 24 juli. De deelnemers moesten wel aangesloten zijn bij een federatie of groep. De eerste tot en met de vijfde plaats gaven recht op een kunstvoorwerp ; de drie volgende prijzen waren zilveren medailles, gevolgd door drie bronzen medailles. De finale van de laatste zes schermers werd betwist in het Feestpaleis van de Expo.

3. De Prijs van de Leeuw van Vlaanderen

Op 25 juli konden teams van drie schermers van dezelfde nationaliteit op sabel strijden voor drie kunstvoorwerpen.

4. De Grote Prijs van de Stad Gent

De Stad Gent loofde een mooie beker uit voor een internationale individuele wedstrijd op sabel. De deelnemers moesten eveneens lid zijn van een federatie of groep. Er waren dezelfde prijzen te winnen als bij de Grote

Prijs van de Wereldtentoonstelling, waaronder dus zes medailles (drie zilveren en drie bronzen). De finale van de zes laatste deelnemers ging door in het Feestpaleis van de Expo.

5. De Grote Prijs van de Floraliën

Op 15 juni konden de onderofficieren van het Belgische leger individueel kampen op degen en sabel voor deze prijs. De aard van de prijzen is niet in het programmaboekje vermeld.

6. Prijs van België

Deze wedstrijd op degen, betwist op 25 juli, stond open voor ploegen van vijf schermers van dezelfde nationaliteit, waarbij enkel kunstvoorwerpen te winnen waren.

▪ Voetbal

Voor het toernooi van de Wereldtentoonstelling, dat werd gehouden op 10, 11 en 12 mei, gingen de selecties door op het Sportterrein, terwijl de finale werd gespeeld op het terrein van AAG. Op 17 en 31 augustus werd dan nog een nationaal toernooi georganiseerd voor Belgische ploegen uit eerste klasse. Bij beide wedstrijden kon enkel een beker gewonnen worden.

▪ Golf

1. De Prijs van Vlaanderen had plaats op 17 mei
2. De Prijs van de Wereldtentoonstelling op 18 mei
3. De Prijs van de Stad Gent op 19 mei.

Voor deze disciplines waren telkens dezelfde prijzen voorzien: eerste tot en met derde prijs: een kunstvoorwerp — de volgende vijf prijzen: een medaille. Daarnaast hadden op 8 april en op 25 mei nog de nationale kampioenschappen plaats, respectievelijk voor ploegen van zes en individueel.

▪ Turnen (E·1·3)

Naast het vermelde 35ste Belgische Turnbondfeest (E·1·3·2) en het 8ste Federaal Feest van de Socialistische Turnkringen (E·1·3·1) waren er nog twee andere afdelingen onder het turnen.

1. Het 29ste Federaal Feest ingericht door de Belgische Federatie van Katholieke Turn- en Wapenkringen had plaats op 12, 13 en 14 juli.
2. Het Zweeds turnen.

Deze discipline betrof het educatief turnen waaraan vooral scholen, universiteiten en ook het leger deelnamen. De wedstrijden en demonstraties hadden plaats op 6 juli, en daags nadien konden de deelnemers een bezoek brengen aan de stad Gent en de Expo.

Voor deze beide afdelingen zijn in het programmaboekje evenwel geen prijzen vermeld. Voor het Belgische Turnbondfeest is echter wel nog een bijkomend stuk teruggevonden (zie verder E·1·3·2·3).

- Groot kinderfeest en bloemenstoet
Zie E.1.5.
- Het kleine balspel
Naast de uitgelooftde trofeeën (een zilveren bal voor de eerste en tweede ploeg), vermeldt het programmaboekje voor deze winnaars ook telkens vijf hangertjes. Deze sport wordt immers gespeeld met ploegen van vijf spelers, zodat ieder lid van de winnende ploeg een prijs ontving. De aard van deze hangertjes is niet duidelijk.
- Kruisboogschieten
Deze wedstrijden hadden plaats op de schietbaan in Oud-Vlaanderen. Het programma voorzag enkel geldprijzen.
- Tennis
Ook hier werden enkel geldprijzen uitgelooft.
- Roeien
De belangrijkste wedstrijd, het Europees kampioenschap, werd begiftigd met de grote medaille van de Europese Roeifederatie (zie E.1.6).
- Atletiek
De winnaar ontving de vermelde prijs van de gouverneur (E.1.2); daarnaast kreeg iedere vierde van elk onderdeel een herinneringsmedaille.
- Hondensport
Zie E.1.4.
- Ruitersport
Enkel geldprijzen te winnen.
- Handboogschieten
Buiten de geldprijzen zijn geen medailles vermeld.
- Vuurwapens
Zie verder E.1.8.1.1, E.1.8.1.2 en E.1.8.3.
- Kleiduijschieten
Naast een grote beker waren enkel geldprijzen te winnen.
- Zeilen
Geen prijzen vermeld in het programmaboekje.

E.1.1.3 DRAAGTEKEN VOOR DE ATLETEN VAN DE DIVERSE SPORTWEDSTRIJDEN

Ten behoeve van de verschillende sportwedstrijden werden kentekens ontworpen die door de diverse atleten konden gedragen worden. Tot nu toe zijn gelijkaardige kentekens gevonden voor schermen, tennis en zwemmen, maar meer dan waarschijnlijk bestonden ze voor alle sportwedstrijden die in het kader van

de Wereldtentoonstelling werden gehouden (zie hierboven). Zowel de vorm, rand als keerzijde zijn steeds dezelfde. Enkel de cirkelvormige afbeelding van de bewuste sportdiscipline op de voorzijde verschilt.

- A₁ Binnen een cirkel bevinden zich een schermmasker, een handschoen, twee gekruiste degens en een gebogen palmtak die rechts en bovenaan de cirkel volgt; rond de cirkel *art nouveau*-versieringen met een verhoogde buitenrand.
- A₂ Binnen een cirkel bevindt zich op de voorgrond een vrouwelijke tennisster die met een raket een balletje slaat over het net vóór haar, en met op de achtergrond een mannelijke tegenspeler; de randversiering is identiek aan het voorgaande stuk.
- A₃ Binnen een cirkel bevindt zich op de voorgrond water met een zwemmer naar links en met op de achtergrond de oever met drie bomen; de randversiering is identiek aan de voorgaande stukken.
- R_v Binnen een cirkel, waarrond *art nouveau*-versieringen en met een verhoogde buitenrand, *Gand* | 1913.

Technische kenmerken: klokvormig – verzilverd koper – 41,3 (H) × 32,0 (B) mm – bovenaan een oogje voor een draagring.

Verzameling: draagteken schermen: Sint-Michielsgilde, inventarisnummer N-1913-11 [8]

E·1·3·2·3 KENTEKEN VOOR DE VOORTURNERS OP HET TURNBONDFEEST

Door het groot aantal deelnemers aan de verschillende oefeningen was het noodzakelijk voor diverse groepen een voorturner aan te duiden. Hij zorgde ervoor dat het ritme en de volgorde van de oefeningen gerespecteerd werd. Het kenteken is gebogen en aan beide kanten voorzien van twee openingen, zodat het gemakkelijk op de mouw van de drager kon bevestigd worden. De hoeda-

[8] H. TAYMANS, *De medailles uit het patrimonium van de Koninklijke en Ridderlijke Hoofdgilde van Sint-Michiel te Gent*, p. 47.

nigheid en de naam van de voorturner werden ingegraveerd, alsook het jaartal van de wedstrijd, wat doet veronderstellen dat deze kentekens ook voor andere wedstrijden van de Turnfederatie gebruikt werden. Dit exemplaar is toegewezen aan Georges Calens, maar ook andere namen zullen ongetwijfeld voorkomen.

- A_v Een leeuw ligt naar links op een sokkel met het opschrift **L'UNION FAIT LA FORCE**; onder de plaat, een gekruiste fakkel en zwaard, samengestrikt en onderaan versierd met bladeren; boven de leeuw stralen waarop de tekst **FÉDÉRATION BELGE DE GYMNASTIQUE** en onder de bladeren rondom, **BELGISCHE TURNBOND**; rond het geheel slingert zich een touw met bovenaan een platte knoop, rechts en links een lus rondom een balkje met erboven en eronder een opening, en links nog eikentakken in de lus; onderaan zijn aan het touw turntoestellen gebonden; tussen het touw en de licht verhoogde buitenrand is ingegraveerd, bovenaan links **GEORGES** en rechts **CALENS**, en onderaan links **1913** en rechts **VOORTURNER**.
- R_v Het verdiepte spiegelbeeld van de voorzijde.

Technische kenmerken : rond – brons – Ø 55,3 mm.

E.1.7.1 PRIJSPENNING VOOR DE WEDSTRIJDEN TER GELEGENHEID VAN DE 300ste VERJAARDAG VAN DE SINT-MICHELSGILDE

Reeds in 1901 was een prijshangertje uitgegeven, gebaseerd op de oude gildenpenning uit 1637. Ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling te Gent in 1913 en de 300ste verjaardag van de Confrérie wou men eveneens medailles uitgeven die verwezen naar de geschiedenis van de vereniging. Waarschijnlijk beschikte men echter niet meer over de matrijzen uit 1901, want door de stukken te vergelijken kan men met zekerheid stellen dat ze niet met hetzelfde slagmateriaal geproduceerd zijn. Door de instempelingen kunnen deze stukken toegewezen worden aan de firma Fisch & Cie; ze zijn dus gegraveerd door één van de twee broers, Antoine (1870-1917) of Paul Fisch (1865-1919). Naast de

zilveren exemplaren is ook een bronzen hangertje gekend met een verschillend draagoog. Dit bronzen exemplaar heeft op de keerzijde de ingegraveerde vermelding *Épée*, waardoor met zekerheid kan gesteld worden dat het als prijspenning werd uitgereikt.

De toewijzing van de plakiet door Devreese als prijs voor de schermwedstrijden is minder zeker. Casier vermeldt immers in zijn verslag over het jubileumbanket, dat plaatsvond op 13 maart 1913 in de schermzaal van Sint-Michiël, dat Albert Feyerick aan burgemeester Braun een matrijs gaf van de plakiet van Godefroid Devreese. Daarna werd de plakiet zelf uitgereikt aan alle 175 aanwezigen, verdeeld over de twee zalen van de gilde^[9]. Het is weinig waarschijnlijk dat dezelfde plakiet, bestemd als aandenken voor de aanwezigen, ook als prijs zou gegeven zijn voor de wedstrijden.

- A√ De gevleugelde Sint-Michiël staat in vooraanzicht met een zwaard in zijn geheven rechterhand de kling naar zijn hoofd gericht; in zijn linkerhand houdt hij zijn schild; hij vertrappt de duivel met zijn linkervoet; links twee gekruiste slagzwaarden door een gekroonde letter **G**; langs de rand een parelcirkel tussen twee lijnen.
- R√ Rondom bovenaan **CHEF-CONFRÉRIE**; eronder **ROYALE | ET | CHEVALIÈRE | DE | ST MICHEL | GAND**; rondom een kleine verhoogde rand. Het zilveren exemplaar draagt op halve hoogte links een instempeling van het atelier (FC met ertussen een balancier) en rechts een instempeling A950.

Technische kenmerken:

Ovaal – zilver – 31,5 (H) × 23,3 (B) mm – bovenaan een oogje.

Ovaal – brons – 34,7 (H) × 23,2 (B) mm – bovenaan twee S-vormige sierkrullen waartussen een oogje met een ringetje.

Graveur: Fisch.

Atelier: Fisch & Cie.

^[9] J. CASIER, *op. cit.* [n. 4].

E-1-8-1-1 DE MATCH FRANCO-BELGE

Naast de vermelde prijsmedaille voor de internationale schietwedstrijd kennen we een hangertje dat specifiek verwijst naar de match *Franco-Belge*.

Bij de wedstrijd Flobert-karabijn werd op 12 meter geschoten. Er waren tal van prachtige prijzen voorzien, o.a. van de Regering, burgemeester Braun, de Belgische Schuttersbond, de *Fabriques Nationales*, enz.

De Cody Club schonk voor deze categorie een couvert als prijs, en behaalde zelf een beker die zich nog steeds in hun patrimonium bevindt ^[10].

In tegenstelling tot de prijsmedaille werd dit hangertje waarschijnlijk aan alle deelnemers gegeven.

Het werd door Lecroart niet speciaal voor deze wedstrijd ontworpen, want een hangertje met dezelfde voorzijde werd reeds in 1911 gebruikt door de Kring van Officieren van het 2de Regiment te Brussel.

De keerzijde werd wel speciaal voor deze wedstrijd ontworpen.

A√ Een schutter ligt op een verhoogde stand en op zijn buik naar rechts, en mikt met zijn karabijn door een schietgat; onderaan rechts langs de verhoogde rand en verdiept L. LECROART en bovenaan staat het gekroonde Belgische wapenschild, omhangen met een krans met ereteken en gehouden door twee staande leeuwen die boven de rand uitsteken; boven de kroon is een klein draagoogje bevestigd.

R√ EXPOSITION | UNIVERSELLE ET INTERNATIONALE | • GAND 1913 • | = | MATCH FRANCO-BELGE | À LA CARABINE FLOBERT (de laatste twee regels zijn gebogen)

Technische kenmerken: klokvormig met op de voorzijde bovenaan uitstekende leeuwenkoppen en een draagoog – verzilverd koper – 30,5 (B) × 32,0 (H) mm.

Medailleur: L. Lecroart

^[10] D. VAN POUCKE, *Royal Cody Ghent Rifle Club*, 1895-1995, p. 87.

E·1·8·1·2 HERINNERINGSMEDAILLE VOOR DE CODY-SCHUTTERS VAN DE WEDSTRIJD FRANCO-BELGE

Reeds vóór de Wereldtentoonstelling onderhield de Cody-club goede relatie met de Franse clubs, en men trok regelmatig naar Roubaix en Lille om deel te nemen aan de wedstrijden *Franco-Belge* en de *Concours entre Sociétés*. Daarvoor werden herinneringmedailles voorzien ^[1].

Speciaal voor de wedstrijd *Franco-Belge* in 1913 werd een gouden versie uitgebracht voor de Cody-leden. Van dit stuk zijn ontwerper en atelier onbekend.

- A_V De buste van William Cody staat driekwart naar links; hij draagt een grote hoed boven het lange haar en heeft een grote snor en sik; rondom tussen een verhoogde cirkel en de verhoogde buitenrand, bovenaan ROYAL CODY CLUB en onderaan tussen twee lauriertakjes GAND
- R_V Een open krans van twee lauriertakken die onderaan samengeknoopt zijn en met rondom een verhoogde rand.

Technische kenmerken : rond – goud – Ø 23,2 mm.

E·1·8·3 HERINNERINGSMEDAILLE MEDEWERKERS SCHIETWEDSTRIJDEN

De Cody Club werd opgericht in 1895 en dankt haar naam aan William Cody die in de periode, onder de naam Buffalo Bill, wereldwijd veel ophef maakte met zijn *Wild West-show*. Gezien de goede relaties met de Franse schietclubs hoeft het niet te verwonderen dat de heer Van Herrewege, bestuurslid van de Cody Club, de wedstrijd *Franco-Belge* ter gelegenheid van de Expo 1913 te Gent liet doorgaan. Camiel Van Herreweghe, notaris van beroep, was voorzitter van het organisatiecomité van de wedstrijden *Tir aux armes à feu*.

De Cody Club had op het sportterrein een speciale schietbaan laten bouwen zodat de wedstrijden in alle rust konden doorgaan. Deze schietstand was ook toegankelijk voor het publiek.

Op 5 oktober had in het Feestpaleis der Tentoonstelling de officiële prijsuitreiking van de schietwedstrijden plaats. Van de heer Van Herrewege ontvingen alle medewerkers de volgende medaille ^[2]:

^[1] D. VAN POUCKE, *op. cit.* [n. 10], p. 84.

^[2] *Ibidem*, p. 106.

- A Een schutter zit gehurkt naar links met de rechterknie op de grond; hij steunt met de linkerelleboog op zijn linkerknie om met zijn vuurwapen te mikken naar links; onderaan, links, □□□□ en rechts, □□□□□□□□□□, en in het midden daaronder ingeslagen BRONZE
- R In het veld, A | MES DEVOUÉS | COLLABORATEURS | EN SOUVENIR | DU GRAND CONCOURS | INTERNATIONAL | DE TIR | CAM. VAN HERREWEGE | PRESIDENT en rondom tussen een cirkel en de buitenrand, bovenaan, • EXPOSITION UNIVERSELLE ET INTERNATIONALE DE GAND • en onderaan 1913

Technische kenmerken: rond – verzilverd brons – Ø 50,0 mm.

Medailleur: H. Huguenin.

Atelier: Huguenin, Le Locle (Zwitserland).

E•2 MUZIEKWEDSTRIJDEN

E•2•1 DE INTERNATIONALE WEDSTRIJD VOOR HARMONIEËN EN FANFARES

Naast de vermelde medaille in zilver werd een identiek exemplaar teruggevonden in verguld koper, met dezelfde afbeelding, tekst en afmeting.

F•3 HET XXIII^{ste} INTERNATIONAAL CONGRES VOOR REDDING EN OPENBARE HULPDIENSTEN

Van 13 tot 18 augustus 1913 had het 23ste Internationaal Congres voor Redding en Openbare Hulpdiensten plaats. Een duizendtal redders, geneesheren en brancardiers, afkomstig uit vierentwintig landen, namen eraan deel.

Op 16 augustus hadden in het zwembad Strop wedstrijden voor reddingsoefeningen plaats, waarvoor de prijzen onder andere geschonken werden door de Koning, de Prins de Ligne, als voorzitter van het Belgische Rode Kruis, en de Minister van Defensie en Zeewezen.

Het hospitaalschip *Notre Dame de la Mer*, varende onder de vlag van het Rode Kruis, lag in de haven aangemeerd en kon door belangstellenden gratis bezocht worden. Het publiek kon ook een voordracht bijwonen ^[13].

De overkoepelende bond voor redders en hulpverleners uit Bretagne boden aan de Belgische vorsten een gedenkpenning aan.

- A_v De medaille is concaaf uitgewerkt en toont het gekroonde wapenschild van Bretagne dat gehouden wordt door twee staande windhonden, dat alles onder een baldakijn die langs beide zijden omhoog gestrikt is, met bovenaan een koningskroon en met onder het schild op een banderol **POTIUS MORI QUAM FÆDARI**; links onderaan het gordijn van het baldakijn **EMILE ROYER sc.** en rondom langs de geprofileerde rand, bovenaan **PIETAS CARITAS VIRTUS** en onderaan **IN VIRTUTE SALVS**
- R_v Centraal ingegraveerd, **À LL. MM. | LE ROI ET LA REINE | DES BELGES | H. PATRONS | DU CONGRÈS DE SAUVETAGE | GAND _ 1913** ; daarboven rondom **CARITATE ET SANGUINE TERRA MARIQUE PER UNDA ET IGNES** en rondom, tussen een parelcirkel en de geprofileerde buitenrand, bovenaan **✦ HOSPITALIERS-SAUVETEURS BRETONS ✦** en onderaan **SOCIÉTÉ RÉGIONALE LIBRE COMPRENANT LES CINQ DÉPARTEMENTS DE BRETAGNE FONDÉE A RENNES EN 1873 PAR H. NADAULT DE BUFFON**

Technische kenmerken: rond – brons – Ø 68,2 mm – op de rand zijn het muntmeesterteken **AD & c** en **BRONZE** ingeslagen.

Medailleur: Émile Royer.

Atelier: A. Duseaux & Compagnie.

[13] *Gazette van Gent* dd° 6 en 13 augustus 1913.

F·4 HET 7de INTERNATIONAAL CONGRES VAN DE FEDERATIE VAN GEMEENTE-SECRETARISSEN

- A_v Een half naakte vrouw staat naar links op een sokkel en houdt in haar vooruitgestoken rechterhand een palmtak en links een laurierkrans; deze uitbeelding staat binnen een *art nouveau*-omlijsting in de vorm van een sleutelgat met rechts onderaan verdiept, *J. De Keyzer* en daaronder een verdiepte afsnede en rondom nog een effen boord.
- R_v Binnen een middencirkel, rondom, ❖❖❖ FÉD^{ON} GÉN^{LE} DES SECRÉTAIRES COM^{AUX} DE BELGIQUE en daaronder horizontaal, ❖ | VIIe CONGRÈS | INTERNATIONAL | 14-18 AOÛT 1913 | HOMMAGE DE RECONNAISSANCE | ❖; rondom bovenaan de cirkel is ingegraveerd, □ LA VILLE DE □AND; dit alles is omgeven door dezelfde *art nouveau*-omlijsting als op de voorzijde binnenin links aangevuld door een palmtak met een strik onderaan en onderaan rechts in de verdiepte afsnede is een zilverstempel van Fisch (F/AR) en rondom nog een effen boord.

Technische kenmerken: rechthoekig – verguld zilver – 64,7 (H) × 39,1 (B) mm.

Verzameling: STAM (Bijlokecollectie inv. nr. N-1995).

Medailleur: J. De Keyzer.

Atelier: Fisch & Cie.

H·1 VERBROEDERINGSFEEST VAN HET PERSONEEL BIJ DE SLUITING VAN DE WERELDTENTOONSTELLING

Naast het vermelde exemplaar in verguld zilver zijn ook exemplaren in zilver teruggevonden. De uitvoering en afmetingen zijn identiek aan het stuk in verguld zilver.

SOUVENIRS VAN DE WERELDTENTOONSTELLING

Zoals reeds vermeld in het boek van Eva Wuyts, zijn met de opgegeven afbeeldingen talloze combinaties mogelijk. Een aantal nieuwe samenstellingen van de getoonde souvenirs zijn inderdaad opgedoken. Met uitzondering van het volgende stuk worden ze hier niet vermeld omdat ze geen nieuwe beeldenaars tonen.

I-2 SOUVENIRS VAN DE FIRMA VAN ROLLEGHEM & PARENT

I-2-9 HET HOOFDJE VAN PRINSES MARIE-JOSÉ

- A_v Het hoofdje naar links van prinses Marie-José met een grote strik in het haar en links langs de rand S.A.R. MARIE-JOSÉ. en rechts onderaan verdiept ^vR&P
- R_v Van onder naar links een tak met bloemen en met rechts ervan in sierletters GENT - | — | - 1913 en rechts langs de verhoogde rand, VAN ROLLEGHEM & PARENT

Technische kenmerken: rond – aluminium – Ø 22,6 mm – bovenaan een oogje en een draagring.

Atelier: Van Rolleghem & Parent.

BESLUIT

Behalve de hier vermelde aanvullingen en verbeteringen bezitten sommige verzamelaars er ongetwijfeld nog andere. Het is dan ook nuttig dat ze er op hun beurt melding van maken om aldus een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen van de metallieke productie van dit evenement. Zo kan een extra bijdrage worden geleverd aan het in herinnering brengen, in 2013, van de 100ste verjaardag van de Wereldtentoonstelling van Gent.